

Ivana Kurtović i Petar Šimunović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Jurjevska 31/1A
10000 Zagreb

Fonološki sustav govora Krilo Jesenica

U radu se na temelju terenskih istraživanja iznosi fonološki opis govora Krilo Jesenica. Sadašnje se stanje (tamo gdje je to bilo moguće) uspoređuje sa stanjem u 15. st. (Poljički statut) i početkom 20. st. (etnološko-lingvistička analiza F. Ivaniševića).

1. Uvod

1.1. Poljica su kraj geografski jasno određen Mosorom sa sjevera, rije-kama Cetinom s istoka i Žrnovnicom sa zapada te morem s juga. Prostiru se na 250 km² i "danas su samo povijesno-geografski pojam" (Hrvatski opći leksikon 1996: 779). Nekada je taj kraj bio dio hrvatskoga kra-ljevstva, a nakon njegove propasti, područje autonomne Poljičke općine (11.–13. st.) koja je 1444. potpala pod venecijansku, 1797. pod austrijsku, a 1805. pod francusku vlast pod kojom su Poljica izgubila autonomiju 1807. godine. O pravnom ustrojstvu Poljičke općine svjedoči Poljički statut, pi-san poljičicom¹, čiji najstariji dijelovi potječu iz 15. stoljeća, a o načinu ži-vota njezinih žitelja zemljopisna nomenklatura toga područja. Naime, iz istraživanja P. Skoka i P. Šimunovića doznaje se da su Hrvati po doselje-nju (pa i na područje Poljica) prihvatili neke termine predromanske i ro-manske provenijencije, ali i da su stvorili velik broj svojih termina potrebnih za život na konfiguracijski drukčijem terenu od onoga s kojega su došli. S obzirom na geografske značajke kraja (planina, rijeke, more) očekivala bi se prilično razmjerna raspodjela termina. Međutim, poka-zalo se da su u starijem razdoblju prevladavali oni vezani uz morfološke

---

¹ usp. *Hrvatski opći leksikon*, s. v. poljičica

oblike krša te protočne i stajace vode dok su more i obalni pojas bili zastupljeni manjim brojem termina.² Iz toga se otkriva ratarsko--stočarski način života starijih Poljičana.³

1.2. Poljica se dijele u tri prostorna pojasa: Gornja Poljica su protegnuta sjevernim mosorskim padinama i ravnima prema istočnom toku Cetine, Srednja su Poljica smještena na premamorskim stranama Mosora i gorskim dolinama i visoravnima, a Donjim Poljicima pripada more, obalni pojas i dio primorskih mosorskih strana.⁴

1.3. U Donjim se Poljicima nalazi Krilo Jesenice⁵ koje čine "dva sela, od kojih su Jesenice veće, a smještene su podno primorske kose. Krilo je nastalo spuštanjem Jeseničana na more."⁶ Ojkonim Jesenice motiviran je fitonimom *jasen* (*Fraxinus ornus*) s prijelazom *ja > je*,⁷ a ime naselja Krilo vezuje se uz toponomastičku metaforu *krilo* u značenju 'dio predjela koji je u prikrajku'.⁸

1.4. Poljički je govor privlačio pozornost mnogih istraživača, prije svega zbog povijesno-pravne važnosti Poljičkoga statuta, a zatim i zbog narječ-nih miješanja na tom području.

O jeziku Poljičkoga statuta (osnovnoga rukopisa i mlađih zapisa) pisao je Z. Junković i zaključio "da je poljički govor u 15. st. bio još uvijek u izvjesnoj mjeri čakavski (s nekim inovacijama u glasovima) i da je invazija štokavštine u punoj mjeri počela poslije toga vremena. Na temelju toga možemo zaključiti i to da one glasovne osobine u Statutu, koje nisu specifične samo za čakavski dijalekt, ipak vuku svoj korijen iz toga dijalekta." (Junković 1968: 130).

---

² usp. Skok 1952. i Šimunović 1971a: 187–193.

³ usp. Šimunović 1971: 504.

⁴ usp. Šimunović 1971a: 150.

⁵ Stariji govornici kažu da su iz *Jesenice*, a mlađi iz *Krila*. Razlika je sociološki uvjetovana jer stariji Jesenice, a mlađi Krilo doživljavaju kao važniju sastavnicu ojkonima Krilo Jesenice.

⁶ Šimunović, *Upitnik za srpskohrvatski dijalektološki atlas*, punkt Krilo – Jesenice.

⁷ Usp. Skok 1921: 121.

⁸ Usp. Šimunović 1971a: 188.

Početakom 20. stoljeća o Poljicima je u *Zboniku za narodni život i običaje južnih Slavena* (u daljnjem tekstu ZNŽO) pisao F. Ivanišević te je u poglavlju o narječju napisao: "Doña Poļica govoru ča, sridña šta (a samo mali kraj ča), gornja primišano šta sa što, ali u većen dilu kažu što." (Ivanišević 1903: 247).

Sedamdesetih je godina N. Mihanović u radu *Jezik na području Poljica* kazao: "Za poljički govor može se reći da je po općem obilježju štokavski uz neke ostatke i primjese čakavskog narječja" (Mihanović 1971: 151)."

Prema knjizi *Pregled srpskohrvatskih dijalekata* A. Pece, poljička se dijalekatska situacija definira kao susret ikavskošćakavskoga govora imotskog i bekijskoga govornoga tipa⁹ sa sjevera i jugoistočnog čakavskoga govora¹⁰ s mora.

J. Lisac dijalekt štokavskoga narječja kojim se govori u dijelu Poljica zove zapadni bosanskohercegovački dijalekt,¹¹ a D. Brozović poljički govor čakavskoga narječja smješta u južnočakavski ili ikavskočakavski dijalekt.¹²

1.5. Na Karti čakavskog narječja B. Finke i M. Moguša, Jesenice se nalaze u onoj grupi govora s velikim brojem čakavskih osobina, a u čakavsko ih narječje ubraja i D. Brozović u članku o čakavskom narječju u monografiji *Hrvatski jezik*.¹³

1.6. U raščlambi koja slijedi prikazat će se sinkronijska fonološka razina govora Krilo Jesenica uspoređena (gdje su istraživanja i podaci to dopuštali) s dijakronijskom okomicom fonološke razine okolnih govora. Prikaz se temelji na podacima iz *Upitnika za Srpskohrvatski dijalektološki atlas*, prema kojemu je govor Krilo Jesenica istražio P. Šimunović godine 1966. U doba istraživanja govora u Krilo Jesenicama je živjelo 400-tinjak ljudi kojima su privredna i administrativna središta bila Omiš i Split. Jeseničani su se bavili poljoprivredom, a Kriljani brodarenjem i pjeskarenjem.

---

⁹ usp. Peco 1989: 156. i 175, 176, 177.

¹⁰ usp. Peco 1989: 220.

¹¹ usp. Lisac 1998: 198.

¹² usp. Brozović 1998: 228.

¹³ usp. Brozović 1998: 218.

Usporedbe sa starijim razdobljima temeljit će se na Junkovićevu čitanju Poljičkoga statuta i tekstu o Poljicima u ZNŽO F. Ivaniševića.

2. Fonološki opis govora Krilo Jesenica

2.1. Samoglasnici

2.1.1. Inventar

Samoglasnički sustav ima pet dugih i pet kratkih samoglasnika

ī		ū		i		u
	ē	ō			e	o
		ā				a,

a u funkciji silabema pojavljuje se i sonant /r̥/, rubno i /r̥/ (v. 3.3.3.4.).

Isti je silabemski sustav vrijedio u 15. st. što se iščitava iz Poljičkoga statuta,¹⁴ kao što je vrijedio i početkom 20. st.

2.1.2. Realizacija

Samoglasnik se /o/ zatvara u [o] pa i prelazi u /u/ ispred nazala u nekim riječima, primjerice u priložima: *ūnde*, *ūnda*, u takvoj poziciji u nastavlačnom morfemu instrumentala zbirnih imenica (*grđžžun*), Ijd. imenica m. s. i ž. r. (*đcun/đcon*, *sělun*, *rukōn*, *jēžun*, *jaglūn*) te D (*ńūn*) i I (*ńūn*) lične zamjenice *đna*.

O takvoj realizaciji fonema /o/ iz Statuta se ne može doznati, ali ju je posvjedočio F. Ivanišević 1903. u spomenutom zapisu o "poljičkomu narječju" (Ivanišević 1903: 247) gdje kaže: "Misto glasa o u mnogin se ričin u sr. i (osobito) u doñ. čuje u, na pr. *un* (gor. *on*), *kuñ* (gor. *koñ*), *našun* (gor. *našom*), *tobun* (gor. *tobom*), *šakun* (gor. *šakom*)." (Ivanišević 1903: 247–248).

2.1.3. Distribucija

2.1.3.1. Svaki se samoglasnik može ostvariti na početku, u sredini i na kraju riječi, ispred i iza bilo kojega suglasnika osim uz /r̥/. Samoglasnici /i/, /o/, /u/ dobivaju često protetsko /j/ osobito ako prethodna riječ svršava samoglasnikom. Tako je u riječima: *jūsta*, *jōpet*, *jīst*.

---

¹⁴ usp. Junković 1968: 120.

O takvoj distribuciji govori i F. Ivanišević: "U doñ. isprid niki' riči, u kojim je na početku samoglas, domeću *j*, na pr. *juši, joči, justa* (sr. i gor. *uši, oči, usta*)." (Ivanišević 1903: 248).

2.1.3.2. Dugi samoglasnici stoje pod dugim naglascima i u dugom nenaglašenom slogu koji se može ostvariti neposredno pred dugim silaznim i kratkim naglaskom i za naglaskom (*mūčāli, dūbjā* komp. Njd. ž.).

2.1.3.3. Zijev se uklanja:

- stezanjem: r. pr. m. jd. *pā, kaživā, osavnēst*
- umetanjem /j/: r. pr. m. jd. *bija, brja*

Zijev je na isti način uklanjan i početkom stoljeća, "U doñ. i sr. *jedanest, dvanest, trinest...* (gor. *jedanaest*)." (Ivanišević 1903: 248). U Poljičkomu statutu mjestimice dolazi do uklanja zijeva u r. pr. m. jd. (*činijo, otkinujo*, ali *učinio, kreo, uhitio*).

2.1.3.3.1. Zijev nije uklonjen u primjerima:

- *dvāeset*
- *griōta, kāič, kāiš*
- r. pr. m. jd. *pōčea, sēa*.

2.1.3.4. Do ispadanja samoglasnika došlo je u prilogu *ovdā*, a o istoj javi piše i F. Ivanišević.

2.1.3.5. Slogotvorni se sonant /r̥/ pojavljuje između dva suglasnika ili na početku riječi pred suglasnikom. U starijim zapisima Poljičkoga statuta ponekad dolazi uz popratni samoglasnik *a* (*targovac*).

2.1.3.6. *Primjeri*

Dugi silabemi (naglašeni i nenaglašeni)

<i>ī</i>	<i>sīr, črvīci</i> Nmn., <i>snīg, zūbi</i> Gmn.
<i>ē</i>	<i>vesēje, zēpst, žēdan, kupūjē</i>
<i>ā</i>	<i>blagdān, zdrāuje, prājci</i> Nmn. 'svinje', <i>zākōjak</i> 'zatiljak'
<i>ō</i>	<i>važōl</i> 'grah', <i>nōvci, grōm, ōvcān</i> Imn.
<i>ū</i>	<i>sūša, ūvo, mūčat</i> inf., <i>kjūčōn</i> Ijd.
<i>ř</i>	<i>Břko</i>

Kratki silabemi (naglašeni i nenaglašeni)

- i** *linčina, lišnjak* 'lješnjak', *zdraviji* komp. m., *čistiti* inf.
e *tlè* 'tlo', *žèjud* 'žir', *učitèjica*, *kòren* 'korijen'
a *čà, jàzik, màrač* 'ožujak', *pijàca* 'trg'
o *zvòno, òrij* 'orah', *òtok, pòje* 'polje'
u *ùjac* 'ujak', *subòta, klùko* 'klupko', *kùška* 'kučka'
r *řžè* 3. jd. prez., *gr̀delin* 'češljugar', *gr̀m, vr̀v* 'vrh', *zagr̀nit, cr̀na* Njd. neodr. ž., *cr̀nā* Njd. odr. ž.

2.1.4. Podrijetlo

Samoglasnici /ī, i, ē, e, ā, a, ō, o, ū, u/ potječu od odgovarajućih samoglasnika ishodišnog sustava. Osim toga:

- ī < ě *zvīr, klīšća*
< u zamj. Njd. *tī* 'taj'
- i < ě *dīd, rīpa* 'repa'
< òvi 'ovaj', òni 'onaj'
< prema u sufiksa -nuti glagola II. vrste: *dīgnit, mētnit*
- ē < ę *pēt, pòčeta*
< stezanjem -ae u primjerima tipa *osavnēst*
- e < ę *žètva, pòčea* r. pr. m. jd.
< ɛ *jèmat* inf. 'imati'
< ě *sèa* r. pr. m. jd., *sèla* r. pr. ž. jd. (ali: infinitiv *sìst* 'sjesti'),
kòren, gusènica, zènica
< u *tèbon* analogijom prema G i D
- ā < ɚ u jaku položaju *dān*
< ɚ u slabu položaju *sāna* Gjd. 'sna'
< stezanjem -ao u primjerima tipa *pā* i sl. (usp. 2.1.3.3.)
- a < ɚ u slabu položaju *dānas, jaglūn* 'iglom', *pasīc*
< ɚ u prefiksu vɚ- *vazēst* inf. 'uzeti', *vazīmjē* 3. jd. prez. 'uzima'
< -l u r. pr.m. jd. *vàzeja, stāvija*

< ɛ	iza /j/ u primjeru <i>jāzik</i> (usp. <i>žētvā</i>)
ū	< ū̄ <i>mūž</i>
	< ū̄̇ <i>žūt, sūnce, spūž</i>
	< ū̄̈ <i>ūnde</i>
u	< u̇ <i>žējūd, subōta</i>
	< u̇̇ <i>jābuka, sūza</i>
	< v̄ə <i>udōvac, Ūskrs</i>
	< o <i>u ūnda</i>

2.1.4.1. Podrijetlo je silabema /r/ kao u ishodišnom sustavu. Osim toga: /r̄/ < /r̄̇/ npr. *čr̄v, kr̄v*.

2.1.4.2. Usporedbe radi, navest će se nekoliko leksema iz Poljičkoga statuta te iz teksta Poljica F. Ivaniševića kako bi se naznačio stupanj i smjer razvoja govora o kojemu je riječ.

Poljički statut (15.st): *didić, obisiti, svitu* Ljd.; *vazimati, vazam; prija, jamati* ali: *jezični; ukredeno, pokreja*; Poljica (Ivanišević, 1903.): *lipo, mliko, vira*, ali i *grin, iđin, žin* G mn.(D. Poljica) prema *grem, idem, žena* (G. Poljica); *resti, ukresti* (D. Poljica), *rasti, ukrasti* (G. Poljica); *jazik* (D. Poljica), *jezik* (G. Poljica).

2.2. Suglasnici

2.2.1. Inventar

Sonanti				Opstruenti			
v			m	p	b	f	
	l	r	n	t	d		
j	l̇		ń	c		s	z
				ć	č̇		
				č̇	č̇̇	š	ž
				k	g	x	

2.2.1.1. Većina govornika umjesto dvaju parova afrikata /č/ ~ /ć/ i /ž/ ~ /ž̇/ ima jedan par /č̇/ i /č̇̇/.

Sudeći prema zapisanom, u jeziku se Poljičkoga statuta kao i u govoru Donjopoljčanina F. Ivaniševića čuvao čakavski par /č/ ~ /t'/, a

fonem se /ǰ/ javljao u mlađim zapisima Statuta u sekundarnom skupu *dj kao što je bilo i početkom stoljeća (*rožen*, ali *meja*).

2.2.2. Realizacija

2.2.2.1. Nazalni se sonant /n/ ostvaruje u velarnoj varijanti [ŋ] ispred /g/ i /k/ (*aŋgīna*, *ušiŋka*, *vāŋka*).¹⁵

2.2.2.2. Bilabijalni nazal /m/ ostvaruje se kao labiodentalni nazal [m] ispred /b/ u primjeru *im̥bazdāvat* 'podšivati'.

2.2.2.3. Izgovor je jedinica /l/ i /j/ u *Krīljānin*, *Krīljāŋka*, *krīljānski* i *dīljena* nesliven.

2.2.2.4. Iz Poljičkoga se statuta može zaključiti o izgovoru glasa /ń/ gdje se iz pravopisnog pravila o pisanju ь ispred /j/ u leksemima *iman̥bja*, *kušan̥bja* zaključuje o neslivenu izgovoru jedinica /n/ i /j/.

2.2.3. Distribucija

2.2.3.1. Pojedinačni suglasnici mogu se nalaziti u početnom, središnjem i dočetnom položaju.

2.2.3.2. Dočetno /-m/ prelazi u /-n/ na kraju gramatičkih morfema u 1. l. jd. prez., u ljd. i Dmn. svih triju rodova imeničkih vrsta riječi i u leksičkim morfemima nepromjenjivih vrsta riječi (*sēdan*, *òsin*).

2.2.3.3. Fonem /-l/ čuva se na kraju sloga i riječi (npr. *postōl*, *pēršul* Gmn., 'bresaka', *dōlca* Gjd., *zdrījal* 'zreo'), a nema ga u r. pr. m. jd. (v. t. 2.1.3.3.).

2.2.3.4. Na mjestu staroga /l̥/ nalazi se /j/, osim u riječima: *bīļa* 'cjepanica', *kruļē* 'iver', *dīlat* 'dupsti' te *bosiļ*, *gļīva* i *badīļ* 'lopata'.

2.2.3.5. Na mjestu /x/ dolazi /j/, /v/, /k/ (v. 2.4.) ili je /x/ nestao (*rānimo* 'hranimo', *Rvāt*). Od pravila odstupaju samo riječi *Xrvāska* i *Xrvāt* (uz *Rvāt*).

2.2.3.6. Fonem /f/ stoji u nekim prezimenima i primljenicama *karanfīl*, *familija*. U ostalim riječima zamijenjen je fonemom /v/, npr. *šūvit*, *vrīgat*.

---

¹⁵ Građa iz Upitnika provjerena je i dopunjeni terenskim istraživanjem 1999.

2.2.3.7. Distribucijska se ograničenja odnose na suglasničke skupine, i to prema fonetskim zakonitostima ujednačivanja po zvučnosti i po mjestu tvorbe koje se provode u svim hrvatskim narječjima. Netipične suglasničke skupine, uvjetovane strukturom sloga, rješavaju se:

a) zamjenjivanjem suglasnika u suglasničkim skupinama:

mn	>	vn	<i>osavnêst</i> (disimilacija u dodiru)
mń	>	mj	<i>đimjak</i>
ck	>	sk	<i>Hrváska</i>
čk	>	šk	<i>kùška</i> 'kučka'
sc	>	jc	<i>prājci</i> Nmn.
gn	>	gń	<i>gńôj</i> ;

b) ispadanjem suglasnika:

gd	>	d	<i>đi</i> 'gdje'
kć	>	ć	<i>ćêr</i> NAjd.
pč	>	č	<i>čêle</i> Nmn.
pk	>	k	<i>klùko</i>
pš	>	š	<i>šènica</i>
pt	>	t	<i>tića</i>
v	>	v	<i>vāla</i>
kr	>	k	<i>kumpīr</i>
kv	>	k	<i>kòška</i> 'kvočka'
tk	>	k	<i>kò</i>
dl	>	l	<i>lito</i> 'dlijeto'
žrv	>	žr	<i>žrńjevi</i>
stn	>	sn	<i>māsna</i> .

2.2.3.8. U oblicima leksema *zdrīt* došlo je do umetanja suglasnika /d/.

2.2.3.9. U oblicima leksema *gràvan* došlo je do premetanja glasova.

2.2.3.10. Suglasnički je skup *čr* očuvan u *črv* (ali: *cřno*, *crivèna*).

2.2.3.11. Usporedbe radi, navest će se leksemi iz Poljičkoga statuta i teksta Poljica F. Ivaniševića.

Poljički statut (15.st.): *tordecí*, *bratja*, *meju*, *milosrdja*, *najdu*, *ognjišće*, *moždani*, *grozdje*; *bractvo*; *štatut*; *kroju*; *ovi* pok. zam.; *poljičkoj*, *počteno*.

Poljica (F. Ivanišević): *lađa, rođen* (sva Poljica), ali i *meja, preja* (Donja Poljica), *međa* (Gornja i Srednja Poljica); *godišće, pušćati, šćeta* (Donja Poljica); *čela, šenica; oću, Rvat; kruv, vrva, vrja; Vrane, Pilip, vratar* 'fratar'; *cablo, caklo; osanlest; rvaski; puškoj* 'pučkoj'.

2.3. Podrijetlo

Suglasnici /v, j, l, r, m, n, ņ, p, b, t, d, c, s, z, š, ž, k, g/ potječu od odgovarajućih suglasnika u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v < f   *vr̥gat* inf. 'pržiti'
    < x   *ûvo, tlěvu* Ljd.
    < xv   *vāla*
- j < ǰ   *pj̥je* 3. jd. prez.
    < d'   *pr̥ja, m̥ja*
    < ǫ   *Jam̥rika* (uz *Am̥rika*), *j̥sta*
    < x   *str̥ja* 'streha'
    < s   u se na početku sloga *pr̥jci* N mn.
- n <   usp. 2. 2. 3. 2.
- f <   u primljenici *karanfil*
    <   u prezimenima *F̥rri, Fran̥lić*
- b < v   *b̥bimo* 'vabimo'
- d < ǫ   u oblicima glagola *zdr̥t* 'zreti'
- c < st   *c̥klo, cab̥l* Njd. 'stablo'
- š < č   u skupu *č̥k k̥ška, k̥ška* 'kvočka'
    < s   *m̥řti se* 'mrijesti se', *škorn̥jača*
    <   u *puš̥tja, zap̥šije* 3. jd. prez.
- ć <   u *dr̥â* r. pr. m. jd. 'drhtao'
    < t'   uključujući (djelomično) i skupinu *st': *p̥šč̥n, kl̥šća, š̥c̥p*
- č < č   *r̥č, oči*

- < u primljenicama *kàič, tēča*
- ž < *jd* u nekim oblicima glagola ići: 1. jd. prez. *ìžēn*, 3. jd. prez. *ìžū*
- < u *tùže* (i *tùje*), *mlàžā* (i *mlàja*)
- < ž u skupu *žž zvìžžāli* r. pr. m.mn.
- < *daj* u *ròžāk*
- ž < ž *žèp*
- < u *kažìjemo* 1. mn. prez., *kaživā*, r. pr. m. jd.
- k < h *macèka*

3. Prozodija

3.1. Inventar

3.1.1. Prozodijski sustav čine tri naglasaka: ˘, ˆ i ˜ te nenaglašena dužina i kraćina.

3.1.2. Svi silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.

3.1.3. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazni i uzlazni ton. Silabem je / $\bar{\tau}$ / u građi potvrđen samo silaznim tonom (*Břko*).

3.2. Realizacija

3.2.1. Zanaslasne dužine najčešće izostaju. U situacijama kada se ostvaruju (obično u Gmn. i prezentu nekih vrsta glagola), kraće su od dugih naglasaka. Prednaglasne se dužine ne ostvaruju kraće.

3.2.2. Teško je odrediti razliku u kvaliteti ˜ i ˘ naglasaka u odnosu prema kvaliteti novoštokavskog ˙ i ˘ naglasaka.

3.3. Distribucija

3.3.1. Svaki se od postojećih prozodema (usp. 3.3.1.1.) može kombinirati sa svakim silabemom.

3.3.2. Na dočetnom slogu višesložnih riječi mogu se ostvariti ˆ i ˜ naglasak.

3.3.3. Nenaglašeni dugi slogovi mogu biti prednaglasni i zanaglasni, opreka po kvantiteti postoji u naglašenom i nenaglašenom slogu. Prednaglasne se dužine čuvaju pred $\grave{}$ i $\hat{}$ naglaskom.

3.3.4. Ukinuta je razlika između $/\bar{r}/$ i $/r/$ (u građi je potvrđen samo nadimak *Břko*).

3.3.5. U zatvorenom slogu dolazi do duljenja pred sonantom (*dlân, grôm, gñôj*).

3.3.6. Mjestimice dolazi do prenošenja naglasaka na proklitiku (*ôd mene, ali ne môgu* 3. mn. prez.).

3.4. Podrijetlo

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskoga tronaglasnog sustava.

$\hat{}$	<	$\hat{}$	<i>grâd</i>
	<	$\grave{}$	pri duljenju pred sonantom, npr. <i>kôn, gñôj</i>
	<	$\sim$	- ponegdje u starim pozicijama, npr. <i>jâki</i> Nm., <i>sedandesêt, surbî</i>
			- u r. pr. m. jd. u kojemu je metatonija akuta prethodila vokalizaciji dočetnoga -l, npr. <i>jemâ, tribâ</i>
			- pred sonantom u zatvorenom unutrašnjem i dočetnom slogu, npr. <i>divôjka, tovâr</i>
	<		na penultimi pri regresivnom pomaku naglasaka s kratke naglašene ultime; npr. <i>znâmo</i>
$\grave{}$	<	$\grave{}$	<i>vazmîte, zâkôjak, promînila</i>
	<		u rûža
	<	$\sim$	pri pomicanju naglasaka na kratku penultimu: <i>môgu,</i> <i>jâzik, odsičëna</i>
	<		pri pomicanju naglasaka na proklitiku: <i>ôd mene, ù goste.</i>
$\sim$	<	$\sim$	<i>sûša, jaũčë</i> 3. jd. prez., <i>držũ</i> 3. mn. prez.
	<	-	na penultimi pri regresivnom pomaku naglasaka s kratke naglašene ultime, npr. <i>glâva, dîte, bila</i> r. pr. ž. jd.
	<		pri pomicanju naglasaka na proklitiku: <i>pridâ me</i>

- u *ožeg, čitamo, pijemo*.¹⁶

4. Zaključak

U govoru Krilo Jesenica, osim tzv. adrijatizama (prijelaz dočetnoga *-m* u *-n* u nastavcima i nepromjenljivim riječima, prijelaz $l > j$, slabljenje zatvora kod $\check{c}$ ispred zatvornog suglasnika i skraćivanje $\bar{r}$)¹⁷, mogu se izdvojiti crte po kojima govor Krilo Jesenica većim dijelom zadovoljava uvjete po kojima se određuje kao čakavski, a manjim dijelom kao štokavski (zamjenica *ča*, djelomičan prijelaz $d' > j$, djelomičan prijelaz $e > a$ iza *j*, stari čakavski tronaglasni sustav u temelju otvoren prema ponekim novoštokavskim intonacijskim i distribucijskim novinama). Sve to pokazuje da je riječ o govoru u previranju i može se zaključiti da je govor Krilo Jesenica "čakavski teren podvrgnut djelomičnoj štokavizaciji." (Brozović 1998: 227). Sociolingvistički se to objašnjava, a povijesno i potvrđuje, štokavskim utjecajima od sjevera prema moru jer je i ranije oblikovana neoštra granica između gornjopoljičkih (a velikim dijelom i srednjopoljičkih) štokavskih govora i donjopoljičkih (još uvijek) čakavskih. Potonjima pripada i govor Krilo Jesenica.

---

¹⁶ Iako se akut čuva u mnogim kategorijama gdje mu je po razvitku mjesto (negdje je metatonijom prešao u cirkumfleks), navedenim primjerima potvrđen je u građi i u kratkome prednaglasnom slogu (zbog malog broja primjera ne može se utvrditi je li riječ o prozodijskom duljenju ili su te riječi prešle u drugi morfološki, odnosno leksički naglasni tip) i teško se može razlikovati od novoštokavskoga dugouzlaznog naglasaka kao što se sada već teško razlikuju kratkosilazni i kratkouzlazni naglasak. Ovo govori u prilog tvrdnji da je govor u previranju, u procesu prelaženja iz tronaglasnoga k četveronaglasnomu sustavu I, SI i SZ susjedstva (Omiš, Sinj, Klis), odnosno zamosorskih Poljica.

U opisivanju govora mora se odlučiti što se želi prikazati, starina u temelju, ili novine na površini (usp. Finka 1990: 438). Ovdje se željelo pokazati ono što se čuva u govoru Krilo Jesenica kao čakavsko naslijeđe s naznakom štokavskih utjecaja na naglasni sustav, ali i na glasovni.

¹⁷ usp. Brozović 1998: 223.

Literatura

- Brozović, D. 1998: Čakavsko narječje, M. Lončarić, *Hrvatski jezik*, Univerzitet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole.
- Čilaš, A. i Ločarić, M. 1997–1998: O govoru Peroja, *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 23–24, Zagreb.
- Finka, B. i Moguš M. 1977: Karta čakavskog narječja, u knjizi *Čakavsko narječje* Milana Moguša, Zagreb.
- Finka, B. 1990: Pogled na govor Biograda i okolice, *Biogradski zbornik*, svezak 1., Zadar.
- Hrvatski opći leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1996.
- Ivanišević, F. 1903: Poljica, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, JAZU, knjiga VIII., Zagreb.
- Ivanišević, F. 1904: Poljica, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, JAZU, knjiga IX., Zagreb.
- Ivanišević, F. 1905: Poljica, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, JAZU, knjiga X., Zagreb.
- Izvorni tekst i prijevod Poljičkoga statuta, *Poljički zbornik*, svezak 1., Zagreb, 1968.
- Junković, Z. 1968: Bilješke uz tekst i prijevod Poljičkoga statuta, *Poljički zbornik*, svezak 1., Zagreb.
- Junković, Z. 1968: Jezik Poljičkoga statuta, *Poljički zbornik*, svezak 1, Zagreb.
- Lisac, J. 1998: Štokavski i torlački idiomi Hrvata, M. Lončarić, *Hrvatski jezik*, Univerzitet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole.
- Mihanović, N. 1971: Jezik na području Poljica, *Poljički zbornik*, svezak 2., Zagreb.
- Moguš, M. 1977: *Čakavsko narječje, Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb.
- Peco, A. 1989: *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd.
- Skok, P. 1921: Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta, *Rad JAZU*, knjiga 22, Zagreb.
- Skok, P. 1952: Lingvistička analiza kartulara Jura S. Petri de Gomai, *Supetarski kartular*, Djela JAZU 43.
- Šimunović, P. 1971: Uvod u proučavanje poljičke toponimije, *Ljetopis JAZU*, knjiga 75, Zagreb.
- Šimunović, P. 1971a: Nomenklatura poljičkog krša, *Poljički zbornik*, svezak 2., Zagreb.
- Šimunović, P. 1972: *Toponimija otoka Brača*, Brački zbornik 10, Supetar.

Šimunović, P. i Olesch, R. 1983: *Čakavisches-deutsches Lexicon*. III. Teil.
Čakavisches Texte, Slavistische Forschungen 25/3, Böhlau – Verlag, Köln
– Wien.

The phonological system of Krilo Jesenice

Summary

The paper covers the phonological system of Krilo Jesenice speech based on field work. The authors give vowel, consonantal and prosodic inventories, stress peculiarities of realization, describe features of distribution in these inventories and show origin of phonemes and accentation. The present state is compared to the 15th century state and to the state at the beginnings of the 20th century.

Key words: čakavian, štokavian, Krilo Jesenice, phonology

Ključne riječi: čakavski, štokavski, Krilo Jesenice, fonologija